

ВЛАСНИЙ ПОГЛЯД

Від редакції. У цьому числі наукового збірника редколегія поновлює рубрику „*Власний погляд*”, у якій надається слово науковцям, готовим висловити свою думку з тих або інших важливих питань історії, актуальних проблеми сьогодення, можливих перспектив подальшого розвитку нашого суспільства. Призначенням даної рубрики є насамперед нестандартність, оригінальність, навіть провокативність поданої точки зору, здатність її автора «йти проти течії», піддавати сумніву усталені підходи, оцінки та заявлені стереотипи.

Увазі читача пропонуються роздуми молодих науковців, які водночас є університетськими викладачами, щодо різних аспектів навчального процесу у вищій школі за т. зв. Болонською системою.

УДК [378:327](4)

ББК 74.584(о)ж

Wojciech Przybylski

O procesie bolońskim w małej i dużej skali

O systemie bolońskim można myśleć w dwóch perspektywach. Perspektywie osób, które w nim uczestniczą i perspektywie wspólnoty. Z tych dwóch punktów widzenia ocena systemu jest z pewnością niepełna, ale jest dobrym punktem wyjścia do dyskusji. Po pierwsze zatem perspektywa osobista. Oczami studenta proces boloński wydaje się być sprawą oczywistą. Jest łatwiej zdobyć tytuł naukowy, zmienić kierunek studiów, zobaczyć świat w ramach wymian studenckich i zbyt wiele nie przejmować się powolną i często nieefektywną biurokracją uniwersytetu.

Przyjęte rozwiązania zrównują wymagania - zazwyczaj w dół - pozwalają mniej się starać, żeby zostać młodym żakiem i to zadowala większość studentów, którzy idą na studia tylko dlatego, że większość ich kolegów i koleżanek teraz to robi ze swoim młodym życiem albo dlatego, że w ich przekonaniu posiadanie dokumentu o ukończeniu studiów ułatwia znalezienie pracy. Kadra naukowa narzeka na ten stan rzeczy, bo z jednej strony musi obniżać poziom nauczania i bardziej mieć do czynienia z licealnym sposobem bycia, a często i poziomem wiedzy, a także musi zgodzić się na przyjmowanie na studia wyższego stopnia osób, które nie miały wcześniej zielonego pojęcia o dyscyplinie, którą zamierzają na III roku studiować. W dodatku, w myśl przepisów, nie można im nakazać uzupełnienia braków, np. zaliczenia zajęć z filozofii starożytnej i nowożytnej nawet jeśli student z licencjatem z ekonomii nie wie nawet kim był Immanuel Kant, a chce w ciągu dwóch lat uzyskać stopień magistra filozofii. Oczywiście bez systemu bolońskiego też zdarzały się takie przypadki, ale teraz wymagania kadry akademickiej mają mniejszą siłę. Tak więc z punktu widzenia osób, których proces boloński dotyka bezpośrednio ocena jest podzielona - studentom się to podoba, choć Ci ambitni wołają kręcić nosem naśladowując swoich profesorów, a wykładowcom mniej.

Po drugie więc należy rozważyć skalę makro. Proces boloński jest jak każdy system próbujący regulować swobodny przepływ i jakość wiedzy skazany na porażkę. Zawsze będą jednostki wybitne, które bez względu na okoliczności znajdą środki, by prowadzić rozwojowe badania i wychowywać świetnych studentów. Natomiast system boloński zwyczajnie otwiera mury uczelni dla większej ilości osób, wymusza zmiany i migracje, które powinny mury uczelni zmieniać ostatecznie na lepsze. Przynajmniej takiego efektu można spodziewać się w dziedzinach nauk humanistycznych, z reguły najbardziej narażonych na zamykanie się we własnym gronie. Niebezpieczeństwo widziane z takiej perspektywy tkwi raczej w niewykorzystywaniu w pełni szans jakie system boloński daje. Jednym z założeń takiego systemu jest tworzenie jednostek badań i kształcenia na poziomie ponadprzeciętnym. Takich centrów na kraj powinno być kilka i wedle założeń powinny znaleźć się poza głównymi

о́сродками науковими, żeby wspierać rozwój regionów. Tymczasem w Polsce przygotowane do tego jednostki (jeśli chodzi o kierunki humanistyczne i społeczne) są być może dwa i to raczej w dużych akademickich miastach. Niespełnienie wymogów formalnych może okazać się przeszkodą w zdobywaniu pieniędzy i współpracą, która ma być celem całego procesu bolońskiego. Dlatego nie mogąc zmienić ustaleń ani wystąpić bez daleko idących konsekwencji z tego klubu 47 państw trzeba umieć znaleźć w labiryncie nowych przepisów takie możliwości, które wykorzystają w stopniu maksymalnym szanse na rozwój nauki. Obecnie toczone dyskusje nad reformą szkolnictwa wyższego w Polsce w ograniczonym stopniu dostrzegają skalę makro i szanse z nią związane, a w większym stopniu koncentrują się na odpowiedzi na pytania z pierwszej kategorii - osobistych problemów i korzyści. Efekt tego może być taki, że studentów będziemy mieli więcej, będą bardziej mobilni, kadra naukowa obniży swój poziom, a zaawansowane badania skupiające najlepszych będą prowadzone tylko w tych krajach, które taką szansę wykorzystają, albo już wykorzystują.

Войцех Пшибильський

Про Болонський процес у вузькому і широкому вимірах

Про Болонську систему можна розмірковувати у двох вимірах – вимірі осіб, які беруть у ній участь, і вимірі спільноти. Виходячи з цих двох точок зору, оцінка системи напевно є неповною, однак, постає добрим вихідним пунктом для дискусії. Найперше, отже, особистий вимір. Очіма студента Болонський процес здається очевидною річчю: внаслідок його запровадження легше здобути науковий ступінь, змінити напрямок освіти, побачити світ в межах студентських обмінів, не надто переймаючись повільними і часто неефективними діями університетської бюрократії. Подібні роздуми коригують вимоги – зазвичай, понижуючи їх, – дозволяючи докладати менше зусиль, аби стати „мо-

лодою освіченою людиною”, і це задовольняє більшість студентів, котрі йдуть вчитися тільки тому, що більшість їхніх друзів і подруг обирають вищу освіту як вибір для поступу свого молодого життя або ж тому, що, на їхню думку, наявність документу про вищу освіту полегшує згодом пошук відповідної роботи. Науково-викладацький склад, натомість, нарікає на такий стан справ, оскільки, з одного боку, мусить знижувати рівень викладання і провадити переважно ліцеальний / гімназійний тип навчання з відповідним рівнем знань, з іншого ж, – вони змушені погодитися на вступ до вищого навчального закладу осіб, які попередньо не мали „зеленого поняття” про напрямок, який мають намір вивчати з 3-го року навчання. Водночас, на додачу до всього, неможливо заборонити студентам доскладати частини певних навчальних дисциплін, – наприклад, філософію давньої чи нової доби, – для здобуття протягом 2-х років ступеню магістра філософії, навіть якщо студент зі ступенем ліценціата економіки практично нічого не знає про Іммануїла Канта. Вочевидь, до запровадження Болонської системи також ставалися подібні випадки, однак, нині вимоги викладачів є значно нижчими. Отже, з точки зору осіб, яких безпосередньо стосується Болонський процес, справа виглядає двоякою: студентам загалом система подобається, хоча амбітніші з них „крутять носом”, наслідуючи своїх професорів, викладачам же вона імponує значно менше.

По-друге, також, потрібно проаналізувати макрорівень. Болонський процес як будь-яка система, що пробує регулювати вільний обіг та якість знань, приречений на поразку. Завжди існуватимуть непересічні навчальні заклади, котрі, незважаючи на складні обставини, віднайдуть засоби, щоб провадити фундаментальні дослідження і формувати зі студентів добрих фахівців. Натомість, Болонська система відкриває стіни навчального закладу для більшої кількості осіб, спричиняє зміни і міграції, які покликані остаточно змінювати на краще вищі навчальні заклади. Принаймні, на такий ефект можна очікувати в сфері гуманітарних наук, з природних підстав найбільше схильній до ізоляції у межах навчального закладу/країни. Водночас, під даним ку-

том зору, небезпека вбачається власне у неефективному використанні шансів, які дає Болонська система. Одним із підґрунть подібної системи є створення дослідницьких центрів і навчання на вищому, аніж середній, рівні. Таких центрів у країні повинно бути декілька і, згідно до задуму, вони повинні міститися поза межами головних наукових осередків для того, щоб підтримувати розвиток регіонів. Тим часом, у Польщі підготовлених до цього плацдармів (якщо йдеться про гуманітарні та суспільні науки) є можливо два і то у великих освітніх центрах/містах. Невиконання же формальних вимог може виявитися перешкодою у здобутті фінансових засобів і співпраці, що повинна б стати ціллю всього Болонського процесу. З цієї причини, не маючи можливості змінити якісь приписи чи вийти без далекосяжних наслідків з цього клубу 47 держав потрібно навчитися знаходити в лабіринті нових приписів можливості для якомога кращого використання шансів на розвиток науки. Нинішні дискусії щодо реформи вищої освіти у Польщі досить обмежено беруть до уваги подібний макрорівень і пов'язані з ним можливості, концентруючись, переважно, на пошуку шляхів розв'язання питань з першої категорії – особистих проблем і переваг. Ефектом цього може бути збільшення кількості студентів, які будуть значно мобільнішими, однак, рівень науково-викладацького складу знижуватиметься, а фундаментальні дослідження, котрі об'єднують навколо себе кращих фахівців, вестимуться тільки в країнах, які подібні шанси системи використовують або ж вже використовують.

Надійшла до редколегії 02.11.2010.